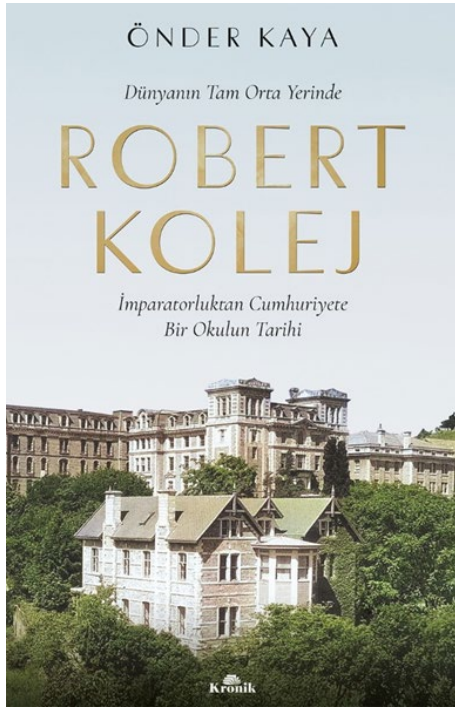

Önder Kaya, *Robert Kolej: İmparatorluktan Cumhuriyete Bir Okulun Tarihi*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2022).

Taha Ayça AYDEMİR¹

Pek çok ünlü ismin mezun olduğunu bildiğimiz Robert Kolej bu başarıyı nasıl elde etmiş ve hangi temeller üzerine kurulmuştur, biliyor musunuz? İşte Önder Kaya tam olarak bu noktada biz okuyucuları aydınlatmayı hedefliyor. İncelememize konu olan eseri şeklen aktarmak gerekirse kitabın tam adı; Dünyanın Tam Orta Yerinde Robert Kolej: İmparatorluktan Cumhuriyete Bir Okulun Tarihi. İlk basımını Ocak 2022’de Kronik Kitap’tan çıkaran kitap indeksi ile 542 sayfadan oluşmaktadır. Ciltli baskının liste fiyatı 125 TL iken indirimli hali 81 TL’dir.

Yazar Önder Kaya, 1974’te İstanbul’da doğmuş, 1997’de Marmara Üniversitesi tarih bölümünde lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı üniversitede Ortaçağ Tarihi alanında yüksek lisans yapmıştır. Özel okullarda ve 2006’dan beri Robert Kolej’de tarih öğretmenliği yapan Kaya’nın tarih alanında 13 kitabı bulunmaktadır. Kaya, Türkiye Yazarlar Birliği’nden 2008’de şehir kitapları ödülünü almıştır. Ayrıca çeşitli gazetelerde de yazıları bulunmaktadır.

Kitapta işlenen zaman dilimi ağırlıklı olarak 1863-1971 yılları arasını teşkil etmektedir. Bunun temel nedenini ise Robert Kolej bünyesinden birden fazla okul doğması olarak belirtmektedir. Kitap 4 ana başlık altında pek çok alt başlıktan oluşmaktadır. Giriş bölümünde 2 ayrı başlık bizi karşılar. İlgili kısımda koşulların ve konteksin iyi anlaşılabilmesi için okulun kurulduğu 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’na ve imparatorluğun ABD ile olan ilişkisine dair bilgiler verilmektedir.

Kitabın ilk üç bölümünde görüyoruz ki kronolojik sıralamada gidilmeye özen gösterilmiştir.

İlk bölümün ana başlığı Robert Kolej’dir Bebek Seminer Okulu ile temelleri atılan

¹ Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: tahaaycaaydemir@gmail.com. <https://orcid.org/0000-0001-5799-5545>

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 3 Number 2 June 2022

Robert Kolej fikrinin Cyrus Hamlin tarafından hayata geçirilişi anlatılmaktadır. Cyrus Hamlin'in girişimleri ve kendisinin finansörü (aynı zamanda okulun isim babası) New Yorklu İş Adamı Christopher Robert hakkında bilgi verilmektedir. Ahmet Vefik Paşa'nın arazisinin ve Kuruçeşme taraflarında bir arazinin satın alınması ile Robert Kolej hayata geçmeye başlamış tam olarak 16 Eylül 1863'te açılmıştır. Açılıшта yalnızca 4 öğrenci bulunmaktaydı. Uzun bir süre gayrimüslim öğrenciler ağırlıklı olarak devam etmiştir. Öğrenci sayısı genel olarak artmıştır. Savaş ve ekonomik buhran dönemlerinde azalmış olduğunu belirtmekte fayda vardır. Hamlin, misyonerlik faaliyetleri ile Osmanlı topraklarına gelmiş bir eğitimci olsa da zaman içerisinde bu bağı kopararak öğrencilere seküler bir eğitim sunmayı tercih etmiştir. Yazar, Robert Kolej'in binalarının tasarımlarına, inşasına, fonlarına ve bina isimlerinin tarihçesine oldukça ayrıntılı değinmiştir. İlk binaların inşasında Hamlin ve öğrenciler beraber çalışmış bu da Robert'e olan aidiyet duygusunu perçinlemiştir. Hamlin'in 26 Eylül 1873'te okuldan ayrılışı bu aidiyetin en dramatik vedalarından birini teşkil etmektedir. Hamlin'in okulun apolitik kalması konusundaki tutumu kurumun ikinci müdürü olan Washburn ile ayrı düşmesine neden olmuş ve finansör Christopher Robert'in Hamlin'den istifasını istemesi durumunu hızlandırmıştır. Böylece İstanbul'daki 34 yıllık hayatı sona eren Hamlin daima kırgın kalacak şekilde yerini George Washburn'e bırakır. Washburn'ü açık ara Hamlin'den ayıran nokta fon bulma konusundaki yeteneğidir.

Okuldaki Müslüman öğrenci sayısının başlangıçta az olmasının nedeni II. Abdülhamid'in Müslüman öğrencilerin gayrimüslim okullarına gitmesini yasaklamasıdır. Cumhuriyetin ilanından sonra durum tam tersi bir hal alacaktır. Washburn'ün okuldan ayrılışı ise planlı gerçekleşecek ve yerine Caleb Gates geçecektir. Gates pek çok tarihi ana şahitlik edecek bir isimdir. Kendisinin okulu yönettiği tarihlerde Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı yaşanmıştır. Lozan görüşmelerinde Amerikan heyetinde yer almış ve burada Türkiye yanlısı bir tutum sergilemiştir. Türkiye lehindeki tutumu 1932'de emekli olduktan sonra da devam edecektir. Kitabın geri kalanında kronolojik sırasıyla müdürlere yer verilir. Bölümün sonlarında ise okulun sosyal faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Bunlar kolejlilerin kültürel, sanatsal ve bilimsel faaliyetlerini okuyucuya tanıtırken nasıl Türkiye'deki eğitimde öncü bir okul olduğunu anlamamızı sağlar. Okulu diğer okullardan ayıran, kitabın pek çok yerinde vurgulandığı gibi derslerde çeşitliliği, aynı zamanda yabancı dildeki eğitimi desteklemesidir. Öyle ki Osmanlı'nın çok uluslu yapısından ötürü var olan çeşitlilik okula da tezahür etmiştir. Farklı dil derslerinin yanında İngilizce eğitim dili olarak okulu öne çıkaran özelliği olmuştur. Öğrencilerin ve bir dönem askerlerin okulu tercih etmelerinde dil faktörünün ön planda olduğunu görüyoruz. Kitapta Kolej kültürünün muhteiyatının değiştiğini ve eski mezunlarının bu farktan çok rahatsız oldukları vurgulanmaktadır. Burada yalnızca şunu belirtmekle yetineyim; bu değişime sebep olan şey ortaokul kısmının kaldırılarak Amerikan Kız Koleji ile birleşmesi ve 13 Ocak 1971'de yeniden yorumlanan Özel Öğretim Kurumları Kanunu ile Yüksekokul kısmının Boğaziçi Üniversitesi'ne dönüşerek Kolej'den ayrılmasıdır.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 3 Number 2 June 2022

Ortaokul kısmının kaldırılması İngilizce eğitim veren bir kurum için eğitim kalitesi hususunda endişe verici bir durumdur. Sorun prep (hazırlık) kısmının konması ile çözülecektir.

İkinci bölüm olan Robert Kolej Yüksekokulu kısmında yine okulun inşaatından başlanır. Bu okulun mühendislik alanında öncü olduğunu belirtmek gerekir. I. Dünya Savaşı döneminde ekonomik durumlardan ötürü kapatılması söz konusu olduğunda dahi gelecekte değişen Türkiye için kıymetli bir değer olduğu düşünülerek bu fikirden vazgeçilecektir. Bölümde Robert Kolej'in karma eğitime geçişine, ardından da Bebek'ten Arnavutköy'e taşınmasına yer verilir. Boğaziçi Üniversitesi'nin adının belirlenmesi gibi hususlar aydınlatılır. Bundan sonra Robert Kolej, Bebek'teki kampüsü üniversiteye bırakmak durumunda kalacaktır.

Üçüncü bölüm ise Amerikan Kız Koleji'ni anlatır. Bu bölümü benim için kıymetli kılan eğitimci kadınlarının güçlü duruşlarını yazarın karşı tarafa aktarmadaki gücüdür. Bölüm okulun köklerinin atılmaya başladığı ilk evre olan Gedikpaşa'daki "homeschool"dan başlar. Yapı sonrasında Kadın Misyonerler Teşkilatı tarafından fonlanarak Üsküdar'da tıp, sosyal hizmetler ve terbiye konusunda eğitim verecek Amerikan Kız Koleji'ne evrilir. Başında ise ilerleyen süreçte Osmanlı'ya hizmetleri neticesinde Şefkat Nişanı ile ödüllendirilecek Mary Mills Patrick bulunmaktadır. Mary Mills Patrick başlangıçta Cyrus Hamlin'in kızı Clara Hamlin ile müdüriyeti paylaşırsa da Clara Hamlin evlendiğinde okulun tek müdiresi olacaktır. Misyoner Teşkilatı ile pek çok kez sorun yaşayan Patrick okulu misyoner havasından kurtarmakta istekliydi, başarılı da oldu. Kendisi Yunanca, Ermenice, Almanca, Türkçe biliyordu ve felsefe konusunda uzmanlaşmıştı. Kız Koleji'nde Robert Kolej'deki gibi başlangıçta Müslüman ailelerin çocuklarını görmek mümkün olmayacaktır. Ancak gizlice gönderen aileler de mevcuttur ki okuldan ilk bakalorya diploması ile mezun olan Türk kızı Halide Edib Adıvar olacaktır. Tarihimizdeki önemli kadınlardan olan Adıvar'ın düşünce yapısının inşasında Kolej'in etkisini görmek pek tabii mümkündür. Yazar da buna istinaden aydınlatıcı bilgiler vermiştir. Üsküdar'daki binasında çıkan yangın sonucunda Arnavutköy'de yeniden inşa edilen okul günümüz Robert Kolej'ini teşkil etmektedir. Okulda kurulan tıp bölümünün ömrü uzun süreli olmamış ancak 1925'te Amiral Bristol Hemşirelik Okulu kurulmuştur. Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı döneminde öğrenciler arasında bazı zıtlıklar yaşanmış Türk öğrencilerin acılarını içlerinde yaşamayı tercih etmeleri nedeniyle büyük bir gerginlik çıkmamıştır. Cumhuriyetin ilanı ile öğrencilerin milliyetlerinin muhteviyatında değişiklikler olacaktır. Kız Koleji'ni Robert Kolej'den ayıran bir özelliği Öğrenci Birliği'nin disiplin yönündeki rolüdür. Öğrenciler bu vesile ile öz yönetim konusunda bir yönetici, karar mercii konumundadır diyebiliriz. Öyle ki Robert'ten farklı olarak da dışarı çıkma izinleri dahi not ortalamasındaki başarıya göre verilmektedir.

Ek Metin olarak sunulan alt bölümlerde plandan öteye gidemeyen Kandilli Kız Lisesi ve Amerikan Kız Koleji kıyası verilir. Bağış için piyango çekilişi dahi yapılan Kandilli'nin

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 3 Number 2 June 2022

salt bir girişim olarak kalması yürekleri burkan bir şekilde tasvir edilmiştir. Ek 2’de ise Kolej’in edebiyattaki olumsuz yansımalarından bahsedilmekte ve örneklendirilmektedir.

Dördüncü bölüm olan son bölümde ise kurumdaki eğitimden ve okulda eğitim almış, sonrasında önemli siyasi, sanatçı, bilim insanı, edebiyatçı olmuş öğrencilerden bahsetmektedir. Kaya, başta da belirttiği gibi kişilerin seçiminde inisiyatif kullanmıştır. Bütün mezunları alması pek tabii mümkün değildir.

Kitabın yazım hikayesi ise Kaya’nın Robert’te prep sınıfına kurumun tarihini anlatacak ve Robert kültürünü aktaracak bir ders içeriği hazırlaması üzerine başlar. Kronik Kitap’ın Yayın Yönetmeni Adem Koçal’ın teklifi üzerine kitaplaştırmaya karar verir. Alanda olan kitaplar İngilizce yazıldığından veyahut basımları bulunmadığından okuyucular tarafından ulaşılması zordur. Yazarın hedef kitlesi genel okur kitlesidir. Bu nedenle yalnızca Robert Kolej’e aşina olanların anlayabileceği ayrıntıları minimum düzeyde tutmaya çalışmıştır. Dil hususunda gayet açık bir yapı taşıyan kitap, Osmanlıca terimlere Kaya tarafından getirilen açıklamalarla anlaşılır kılınmıştır.

Kullanılan kaynaklara bakıldığında birincil kaynak olarak Kolej’in kendi yayınlarının olması çok kıymetlidir. Kaya’nın okulun tarih öğretmeni olması kendisine farklı bir perspektif katmıştır. Kaya, eline geçen okul tanıtım broşürlerini inceleyerek kitapta özel birer alt başlık vermiştir. Kurumda eğitim vermiş ve eğitim almış kişilerin anılarından, röportajlarından yararlanmış, o dönem gazetede okulla ilgili çıkan haberlere gerekli gördüğü noktalarda kısaca değinmiştir.

Önder Kaya’nın Robert Kolej’i titiz çalışılmış, okurken roman havası veren akıcı bir araştırma eseridir. Spesifik olarak okulun tarihini merak eden okurlar için faydalı olacağı şüphesizdir. Bu noktada kitabın yazılmasına giden süreci ve amacını unutmamak gerekir. Kolej tarihi ve kültürünün preplere aşılınması, öğretilmesi için oluşturulan içerik öğrencilere farklı parçalardan peyda olan uyumlu bir mozaik olma geleneğini aşılacak ince nüanslarla, tarihsel bir alt yapı ile desteklenmiştir. Bir gruba ait olmak için grubu tanımak ve ne gibi zorlukları aşarak günümüze kadar tesir ettiğini bilmek çok önemlidir. Kendimce saydığım sebeplerden kitabın her Kolejli için bir iftihar kaynağı olduğunu belirtmek isterim. Belki üzerinde düşünülmesi gereken bir iki noktayı ise şöyle belirtmem uygun olacaktır. Kitaptaki olaylar sıralamasının kronolojik olması ve Robert Kolej ile Amerikan Kız Koleji içerisindeki alt başlıklarda tarihsel paralellik görülmesi bağlamı özümsemek açısından elverişlidir. Ancak birçok alt başlığın olması hususu bir nebze okuyucuyu yorucu niteliktedir. Bir diğer husus ise bazı yerlerin kitabın farklı yerlerinde tekrar tekrar ele alınmış olmasıdır. Her ne kadar pekiştirici olsa da okuyucuyu metinde döngüdeymiş hissiyatına sürükleyebilmektedir. Yazar sonraki revizyonlarda özellikle son bölümü geliştirmeye niyetli olduğunu belirtmiştir. Bu konularda da bir düzenleme gerekebilir. Kaya’nın işine olan bağlılığının nişanesi olan kitabı okumanız günümüzde hala zirvelerdeki yerini koruyan Kolej’i anlamak için yardımcı

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 3 Number 2 June 2022

olacaktır.